
**COLLECTED WORKS BY THE TURKISH POETESS IN REPUBLIC OF
MACEDONIA**

Fatime Liman

Faculty of Philology, University “Goce Delchev” - Stip, Macedonia, limanfatee@gmail.com

Mahmut Celik

Faculty of Philology, University “Goce Delchev” - Stip, Macedonia, mahmut.celik@ugd.edu.mk

Imer Yusufi

Institute of National History - Skopje, Macedonia, omer_molo7@hotmail.com

Abstract: It is almost impossible to get some relevant results from researches on the topic- works of the Turkish female writers and Turkish female poets in Republic of Macedonia yet not considering the social and political circumstances that occurred in SFRJ, The Balcan Peninsula and all the countries under the Ottoman Empire reign. Before getting to topic, what is the works of the Turkish female writers and the Turkish female poets in Macedonia we would like to impose a retrospective of the social and political circumstances in the Balcan Peninsula and circumstances and events in Macedonia. We shall give a retrospective of some different time periods such as: before the Ottomans reign, during their reign and the period after their reign. The educational process and the Turkish sign will undoubtedly influence the Literature. Emphases will be put on the literature of the Turks from Macedonia, and the circumstances on which that literature was able to survive in various conditions and quality. Therefore some Turkish female writers and poets will be presented from which in more detail- Melahat Engullu, Tulay Ibrahim, Leyla Husein, Meral Kayin and Rabiya Rusid. Some main themes from their works will also be presented.

Keywords: Turkish Literature in Macedonia, the Balkans, the Ottoman period, Turkish poets.

ТВОРЕШТВОТО НА ТУРСКИТЕ ПОЕТЕСИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Фатиме Лиман

Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Р. Македонија, limanfatee@gmail.com

Махмут Челик

Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Р. Македонија, mahmut.celik@ugd.edu.mk

Имер Јусуфи

Институт за национална историја- Скопје, Р. Македонија, omer_molo7@hotmail.com

Апстракт: Речиси е невозможно да се дојде до релевантни резултати при истражување на темите на делата на турските писателки и поетеси во Република Македонија, а да не се земат предвид општествено-политичките околности, односно сето она што се случувало во СФРЈ, на Балканскиот Полуостров, во сите оние земји кои биле под османлиска власт. Пред да преминеме на главното, односно темите на делата на турските поетеси и писателки во Македонија, ќе се осврнеме и ќе дадеме една ретроспектива на општествено-политичките околности на Балканскиот Полуостров, но ќе биде ставен акцент на околностите и настаните во Македонија. Една ретроспектива во различни периоди, пред владеењето на Османлиите, за време на османлиското владеење и периодот што следи. Образовниот процес и печатот на турски јазик на овие простории несомнено ќе влијае и врз книжевноста. Особено акцент ќе биде ставен на книжевноста на Турците од Македонија и околностите во кои таа книжевност можела да опстојува со векови, меѓутоа во различни услови и со различен интензитет и квалитет. Ќе бидат претставени турските поетеси и писателки, подетално ќе бидат претставени Биба Исмаил, Меллахат Енгуллу, Тулај Ибрахим, Лејла Хусеин, Мерал Кајин Рабија Рушид. Ќе бидат претставени темите кои се застапени во нивните дела.

Клучни зборови: Турската книжевност во Македонија, Балкан, османлиски период, турските поетеси.

1. ВОВЕД

Уште од најстарите времиња турската жена претставувала темел на семејството. Таа била столбот на куќата, круната на главата на мажот, таа била приспивната песна на своите деца. Мора да се напомене дека додека жената го одгледувала семејството, всушност таа го градела семејството, семејството кое е важна основа врз

која се заснова општеството. Приспивните песнички, поезијата, стиховите, приказните кои мајката ги кажувала на своите деца, пренесувани од уста на уста, а за кои сме сведоци и во денешно време се непроценливо богатство. Може да се забележи дека во создавањето на делата од народната книжевност, суфистичката книжевност, диванската книжевност, современата книжевност преовладуваат машките писатели и поети, додека пак поетесите и писателките се помалубројни. Ваквата состојба, како и во турската книжевност, е иста и во светската книжевност. Ништо поразлична не е ни состојбата во Македонија. Фактичката состојба е дека поетите и писателите се значајно побројни во однос на поетесите и писателките.

2. ТУРСКИТЕ ЖЕНИ ВО ОПШТЕСВЕНИОТ ЖИВОТ

Пред да преминеме на основаната тема за турските поетеси и писателки од Македонија, најпрво би сакале да споменеме нешто за трендовите на женската креативност и книжевна уметност, за писателките време на османлиското владеење, периодот на реформи (танзимат- периодот на реформи за време на Османлиската империја), за време на Балканските војни, Двете светски војни и за поетесите и писателките во современата турска книжевност. Треба да тргнеме од поетесите за време на османликиот период само така може да стигнеме до поетесите во Република Македонија. На оваа тема доц. д-р Ајфер Јилмаз вели „уметноста е манифестација која се појавува како индивидуална креативност во естетски димензии.“ (Yilmaz, 2012:47)

Иако низ текот на вековите тие ги оставиле најубавите примери во поезијата, сепак едно од прашањата кое привлекувало големо внимание е прашањето за местото на турските жени- поети, односно зошто е толку мал бројот на женските поети? И во филозофијата, архитектурага, во музиката и во сликарството како да не спомнуваат женски имиња. Во хеленистичкиот период во културата на Мајка Божица во која жените се благословени, и покрај владеењето на демократијата сепак биле сметани за граѓани од втор ред. (Nutku, 2010: 137). И денес во граѓанските општества сè уште може да се видат траги на такво размислување. Истакнувањето на жените не било различно и во другите национални книжевности. Жените со векови не можеле да ги истакнат сопствените чувства во поетската уметност која имала долго коренито минато и традиција која се продолжува и продолжува. Хилми Јавуз истакнува дека голем дел од жените се потpirале на нивните машки колеги, и дека во пишувањето на својата поезија го користеле доминантниот машки стил, што ги одалечувало од создавање на сопствениот женствен стил. Јавуз исто така го истакнува ставот дека „Во основата на ова постои загриженост за нивното прифаќање во средината на доминантната поезија.“ (Yavuz, 1997:163).

Додека се разгледува каква е положбата и застапеноста на женските поети, треба да се разгледас и колку жената е вклучена во општествениот живот. Ататурк вели: „*Нашите жени треба да бидат повеќе просветлени однашите мажи. Ако сакаат да бидат вистински господар (мајка) на нацијата.*“ . Да се подсетиме и на една позната мисла на Хикмет каде кажува: „*Секако, ако жената стане очајна, се спушта ниско.*“ (www.arastiralim.com/mustafa-kemalietkileyensair-tevfik-fikret.html-, 26.02.2012), Неможеме да одречеме дека во дел од минатото не се случиле и некои позитивни настани на ова поле. Меѓутоа, развојот на општеството, положбата на жената, не се забележува некаков поголем напредок. Поради секојдневните обврски кои ги имале жените во минатото, уметноста морале да ја стават на втор план.

3. ТВОРЕШТВОТО НА ТУРСКИТЕ ПОЕТЕСИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Доколку се обидеме да ги истражуваме тешкотиите на поетесите во диванската книжевност, ќе најдеме одговори на многу прашања кои веќе се поставени. Во еден свој труд, кој привлекува големо внимание, истражувачот проф. д-р Искендер Пала за состојбата на поетесите во Диванската книжевност вели: „*Признавам дека зборовите како што се љубов, срце, округен, сакан, тага и другите љубовни зборови кажани од страна на жената и кај нас предизвикуваат блага насмевка. Бидејќи знаеме дека заљубеноста е машка работа, а на жената и прилега да биде љубена. Тие се достоини да бидат сакани, но на нас само може да ни се допаѓаат. Османлискиот маж кој рекол дека тој мора да биде оној кој тагува, можеби поради тоа не е навикнат жената да кажува песни, дури не се двоуми да измислува шеги на сметка на жената која кажувала песни. Бидејќи за време на вековите на Османлиите и допаѓањето, нанесувало штета на нејзината невиност. Ако јавната смелост кон жената се сметала за увреда, тогаш скришните допаѓања кои прераснувале во блага болест заљубеност, секогаш значеле жртвување во корист на жената. (...) Во насока на приватноста, и името на жената се чувало во тајност, со зборовите на една поетеса, жената ја наведнувала главата пред нејзиниот маж, тоа е затоа што таа во куќата требала да биде султана. Без разлика дали била поет или не. Женитите кои биле поетеси се среќавале со несреќи, сите тие*

несреќи се случувале бидејќи жените кажувале поезија исто како и мажите и затоа имињата често им биле споменувани во парламентот, па често останувале вдовици или ја доживувале несреќата да променат по неколку мажи, и ни за краток период не можеле да бидат среќно и задоволни.“ (İskender Pala-Åřina Güzeller www.altsayfa.com/edebiyat/edebi.../222-İskender-pala-kadın-sairler 27.02.2012, 15:00)

Со првото женско име во турската книжевна историја се среќаваме во Анадолија за времена на владеењето на Селџуците. Ергуван Хатун е името на писателката која напишала писмо, односно песна од седум строфи. Напишана на персиски јазик и е сочувана до денес. Како прва жена која во турската диванска книжевност се забележува името на Зејнеп Хатун.

Доколку се префрлиме од темата за турските поетеси и писателки на поетесите и писателките од Балканскиот Полуостров, особено ако се префрлиме на поетесите и писателките од Македонија, ќе може да забележиме дека во однос на квалитетот, меѓутоа и во однос на бројот на нивните дела се на пониско ниво, може да ја споменеме и уметничката вредност која, исто така, е на пониско ниво. Бројотот на турските поетеси во Р. Македонија не е воопшто голем, но и вистина е дека турската жена во сите времиња, секој век и секоја средина кога наоѓала време и услови се занимавала со книжевност и уметност.

Пред да преминеме на основна тема, Творештвата на турските поетеси и писателки од Република Македонија и темите на нивните дела, прво би сакале да нагласиме дека во предистражувањето кое го направивме, не најдовме на ниту на еден труд или статија во која се спомнуваат турските поетеси на Балканот за време на Османлиите, особено не за турските поетеси од Македонија.

Како што веќе наведовме, бидејќи за дел од писателките од Македонија имаме информации сведени на минимум, па тие ќе бидат споменати и наведени оние за кои има достапни материјали. Во таа насока, меѓу писателките и поетесите во Македонија се претпоставува дека најстара е Муневвер Сејфуллах.

1. Муневвер Сејфуллах, како едно дете во семејството својот живот го изразила во нејзината поезија. Меѓу темите што ги пишувала ја раскажувала и болката на оние граѓани кои имигрирале во Турција кои ги напуштале своите места на живеење. Таа во својата поезија буди чувства не само на изразот на својот живот, туку буди и чувства преку да можеме да го почувствуваме крикот на Турците кои живеат во Македонија. Ова е презентација на песната:

Патот на преселените (Macir Yolu)

*Што велат за овој копнеж,
Кому ќе останат овие места,
Се отвори патот кон Истанбул,
Се поделија душите.*

*Излегов воз да чекам,
Дојде времето и јас да се качам,
Дојди сестро да се видиме,
Јас во Истанбул да одам.*

Во песната поетесата ја раскажува тагата на турскиот народ што му ја донела миграцијата. Песната е напишана во 1966 година и е напишана е со румелиски дијалект како и останатата поезија на Муневвер.

2. Цевахир Селим бил поет во списанијата „Sevinç“ (Радост) и „Tomurcuk“ (Кокиче) имал објавено свои приказни и песни, меѓу кои и песната „Anne“ (Мајка).

Мајка (Anne)

*Денска сум радосна јас верувај мајко,
Денска е твој празник, украсен е секој крај.
Сите сме здрави и енергични нашето срце е полно со радост,
Да ти го честитам празникот, да те галам, да те гушкам.*

.....

3. Хумшах Вардар, таа ја напишала книга со приказни „Yaralı Keklik“ (Ранета еребица). Хумшах Вардар додека ги пишувала приказните, со својата сензибилност како еден учител, во своите седумнаесет кратки приказни ја опишала детската чувствителност во една социјална средина.

4. Биба Исмаил, е родена во Скопје, својата поезија ја објавувала во списанијата и весниците кои излегуваат во Македонија и во Косово. По завршување гимназија, била прва која дипломирала Турски јазик и книжевност на Филолошки факултет на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Биба која

работела во весникот „Birlik“ (Единство), извесен период предавала Турски јазик на Филозофскиот факултет во Венеција. Таа сè уште работи во приватна фирма во Скопје. Поетесата има објавено книга во 1988 година во Турција. Книгата под наслов „Yalnızlığa Doğru Bakan Bir Pencere“ (Прозорецот кој гледа кон самотијата), е сочинета од три дела. Истакнатата професорка Рана за поезијата на поетесата Биба Исмаил го кажува следново: „Слободен надворешен социјален живот на една дама и начинот на перципирање на луѓето, во оваа поезија и психосоцијалниот пристап привлекуваат внимание. Поетот за оние кои сакаат да живеат, му отвара едно пенцере на животот.

*Да сум ветер да те земам и однесам,
Да сум дожд да те наквасам, да сум муња да те изгорам....
Ќе бидам снегулка, за да се истопам во твоите раце.*

Во продолжението на нејзиниот труд додека ги спомнува Севим Зејнуллах и Мабер Хусеин чија поезија ја читала во списанието „Sesler“ (Гласови), како да се жали за нивното селење во Турција и напуштање на сето ова.

Несрин (Купа) Шабани, во Скопското радио работела како спикерка, Улкер Али и Февзије Буклаји биле учителки во Тетово, нив ги спомнува поради нивните песни во списанието „Сеслер“.

Седум лица пред вечер (Yedi Kişi Akşam Üstü)

*Се смрзна надежта, љубовта во срцето,
Со потпирање на националните чувства,
Седум лица пред вечерта.*

5. Меллахат Енгулу е родена во Скопје во 1950 година. Таа по завршувањето на основно училиште „Тефејуз“, образованието го продолжила во средното педагошко училиште „Нилола Карев“. Завршила Педагошка академија на Турски јазик и книжевност. Одреден период работела во Скопското радио, била дел од емитувањето на програмата на турски јазик. Своите песни ги објавила во списанијата „Sesler“ (Гласови). Пишувала и песни за деца. Во своите последни трудови се гледа дека се одлучила да пишува поезија за возрасни. Нејзина прва стихозбирка носи наслов „İçimin Şiir Sesi“ (Гласот на поезијата во мене). Во врска со стихозбирките на Енгулу, книгата „Tekerleklerin Dili“ (Јазикот на тркалата) е втората книга која ја објавила поетесата. Во првата книга на Енгулу ги раскажувала проблемите на жените, ама кога велите „женски“, проблемите на целото човештво ги раскажала во една целина, како да вели слушнете го овој глас. (R.Gürel, 2004:41)

Во книгата „Tekerleklerin Dili“ (Јазикот на тркалата) се забележува голем немир кон луѓето кои само гледале, а не преземале ништо за крвавата војна во Босна. Без оглед што секоја 41 песна има различен наслов, во секоја од песните се чувствува Босна. (R.Gürel, 2004:43). Во песните на Меллахат Енгулу се соочуваме со поетеса која во едно ги собира емоционалноста, интелектуалноста и естетската уметничка вредност.“ Во врска со истата стихозбирка во својот коментар македонски турски писател, Фахри Али изјавува: „Песната на Меллахат Енгулу е средство за вистински пристап кон животот“ (Ali, 1989:11) Првата книга на поетесата, „İçimde Şiirin Sesi“ (Гласот на поезијата во мене). Ова стихозбирка која се состои од 34 песни, од страна писателот е поделена на три дела. Во првиот дел додека ја нагласува гордоста и честа да се биде жена, песни кои ги нагласуваат семејните и општествените проблеми на учената, интелектуалната современа жена, како било тешко да се живее и да се бори во една традиционална верска средина помеѓу конзервативните турски жени во Македонија.

*Прво ме отфрлија
Бидејќи ја развие расправијата
Се се виде, се се чувствува, се прифаќам
Твојата улога, местото, засолништето
Децата кујната се твои
Како врапче кое не е на слобода.*

Во ова строфа од песната „Evet ben kadınıt“ (Да јас сум жена), поетесата свесно нагласува дека ќе дава отпор против нетолерантното и заостанатото соседство приврзано за традицијата, под цена да биде и дискриминирана.

Поетесата во четвртата строфа назначува дека и покрај сите тешкотии од борбата која ја започнала како жена, сепак на крајот излегла како победник. Во овој случај колку предрасуди и да имало, на крајот доколку

жените ја добијат слободата, еднаквоста и среќата, Меллахат нагласува дека со задоволство ќе дава отпор кон сите тешкотии. Овој случај прераснува во борба за еднаквост и слобода на целиот женски свет.

Други напишани песни на оваа тема се: „Zafer Zafer“ (Победа победа) во која ја раскажува радоста на победата после дадениот отпор за достигнување на заслужениот степен на жената во општеството.

Песната „Ters Yön“ (Спротивен правец) ја покажува разликата помеѓу генерациите и волјите:

*Две различни генерации
Една која трча по среќата
Другата која среќата ја чека дома...*

Во песната „Ana Kokusu“ (Мирисот на мајката) читателот се среќава со најјак расказ кој ја опишува мајчинската особина.

*Очите кои го подаруваат светот
Рацете кои греат повеќе од сонцето.*

Меллахат некои песни ги пишувала за да ја покаже несреќата на одредени жени. Во песната „Bize Kadın Dediler“ (За нас жена рекоа) поетесата ни соопштува за одбраната на жената, конфликтот и нејзиното цврсто држење против секакви сили, вели дека сето тоа произлегува од волјата на жената да биде жена, да гледа деца и во кујната да биде домаќинка.

Песната „Bir Bütün Olarak“ (Во една целина) во која поетесата кажува дека луѓето во животот се на страната на љубовта. Само човекот не треба да живее во минатото, треба да воспостави чекор со времето.

Меллахат со песната „İçimde Şiir Dili“ (Јазикот на поезијата во мене), по која книгата го добила името и која е последна песна во книгата, го завршува третиот дел. И тоа го прави на еден многу прецизен начин. Целата стихозбирка ја напишала со чувствата кои ги изразила во оваа песна и сите свои песни ги напишала според инстинктот. Става акцент на тоа дека ова книга е реална и дека е напишана со вистинските чувства на поетесата

6. Тулај Ибрахим е родена во Скопје во 1975 година. Таа осумгодишното основно образование го завршила во Тефеџуз на турски јазик, а потоа во средно училиште учела на македонски јазик во средно стучно училиште за фармацевт. Студирала на Филолошкиот факултет „Блаже Коневски“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје на групата Турски јазик и книжевност. Уште кога имала 19 години од страна на весникот „Birlik“ (Единство) била објавена нејзината книга „Hislerimle Tek Başıma“ (Сама со чувствата). Во 1996 година Тулај учествувала четвртиот поетски фестивал на турски јазик во Анкара во Република Турција во Заедницата на писателите. На овој фестивал учествувала како македонски турски поет и како претставник на емисијата која ја водела. Од 2001 година работи во Турската амбасада во Скопје како преведувач, но и во други области (İbrahim, 1994:70).

Поетската книга „Hislerimle Tek Başıma“ (Сама со чувствата) почнала да ја пишува кога била во основно училиште во Тефеџуз, а била објавена во 1994 година, по завршување на Медицинското средно стручно училиште во Скопје. Нејзините песни биле објавувани во весниците „Birlik“ (Единство), „Sevinç“ (Радост), „Tomurcuk“ (Кокиче), во Турција во весникот „Orta Doğu“ (Среден Исток) била објавена песната „Boşnak Dramı“ (Босанската драма). Кога била во основно училиште во осмо одделение привлекла внимание со драмата „Okula Karşı Sevgi“ (Љубов кон училиштето), драма која била емитувана во Скопската телевизија на турскиот канал. Како што потенцира почитуваната професорка Рана, една од највредните песни на поетесата Тулај Ибрахим е песната под наслов „Üsküp Çarşısı“ (Скопска чаршија).

Скопска Чаршија (Üsküp Çarşısı)

*Поминав низ Скопската чарчија, по коцкастите камења, по тие
тесни улици, низ џамијата и дуќаните, видов дека,
Сè уште има траги од Османлијата, срцето ми зачука од гордост.*

Ако се погледнат песните на Тулај Ибрахим пишувани во детството, треба да се земе предвид местото каде живеела и политиките во тоа време, логично е што се посветила на теми како што се мир, татковина, љубов за слобода, мајчинска љубов, љубов кон природата, семејна љубов, изразување на сè уште актуелните имиграции во матичната земја Турција, сите тие посебно, согледувани од детската логика, се по едно вредно бисерно зрно. Особено песните пишувани за време на средното образование и за време на факултет во односот на темите, во однос на јазикот, на начинот на изразување и што се однесува на поетската уметност имаат многу поголема вредност.

Во поглед на темата, поетесата во еден дел од својата поезија оставила место и за среќата, на временскиот тек, на надежта, на очајот, очекувањата и надевањата некогаш ги пополнува со оптимистички, а некогаш со песимистички чувства.

7. Лејла Хусеин е родена во Скопје во 1975 година. Основното образование го завршила во основното училиште во Тефејуз, а средното образование го завршила во гимназијата „Јосип Броз –Тито“. Дипломирала на Филолошкиот факултет „Блаже Коневски“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ на катедрата за Турски јазик и книжевност. Работела како продуцент на Македонската државна телевизија. Уште од најмала возраст со својата поезија влегла во водите на книжевниот свет. Книжевноста ја засакала преку својот учител по книжевност од основното училиште. Во разни весници биле објавувани нејзините песни, текстови во облик на есеи, статии, експерименти и впечатоци. Од 1994 година во генерацијата на 90тите меѓу младите книжевници се смета за еден од основачите на списанието „Üçüncüler“ (Трети).

Голем број од текстовите од книгата „On İki Den Sonra“ (После Дванаесет) се објавувани во ова списание. Покрај оваа книга, друга нејзина книга која била отпечатена во Турција е „On İkiyi Beş Geçe“ (Пет минути после дванаесет). Пораката на оваа книга е „Постои едно јас, внатре подлабоко во мене“, оваа мисла ена познатиот суфиски поет Јунус Емре, односно дека вистинска борба која човекот ја води е борбата со своето јас. Лејла Хусеин оваа идеја како да сака да ја распространи низ целото човештво. Во мене „Јас“ сака да го скроти да го одврати од себичноста, грабежот и заробеништвото, го кани да се одлучи за давање, споделување, слобода и на чинењето на добрина.

Лејла Хусеин во своето дело „On İkiyi Beş Geçe“ (Пет минути после дванаесет), раскажува за човечкото постоење, за животот, каде ќе го живее каде ќе го потроши и како човекот треба да се сврти кон самиот себе. За таа работа најповолна е ноќта, односно пет минути после дванаесет, тоа кога сите ќе се повлечат во сон. Денес што си направил за Господ? Мора да се праша и да се добие одговорот. Само тогаш постоењето е цената на животот. Сè е безначајно и празно освен човечката љубов кон Господ, не постои ниту една вредност која може тоа да го замени.

Во вториот дел од расказот авторката укажува на животниот пекол на материјалистите, дека рајот го живеат само во овој свет, дека после смртта светото битие, човекот, како воопшто да не постоел, го игнорираат, преовладува идејата дека „јас сум тука, јас живеам“, односно авторката вели, „... Уште еднаш станав сведок на вредноста на лицето на парите...“, потоа повторно поради стереотипите се повлекуваме во себе, и се појавува грижа на совест и тогаш отпочеток навлегуваме повторно да го воведеме редот (Hüseyn, 1999:7).

Целокупното дело на писателката Лејла Хусеин е одекнување на нејзината внатрешност. Во нејзината мечта, надежта да го пронајде световниот мир и на кратко да сака тоа да го доживее личи на балончиња направени од вода со сапуница кои пукаат и потоа повторно се враќа во депресијата. Лејла во своето дело на прашања како што е „зошто“ дава решение, а тоа е верата, верување во Господ, правењето на добри дела што произлегува од верата и кога ќе не снајде зло да бидеме трпеливи.

7. Мерал Кајин е родена во Скопје во 1976 година. Таа до четврто одделение учела во Скопје, а потоа од петто до осмо одделение основно училиште како и во гимназија учела во Истанбул, Турција. Потоа повторно се вратила во Македонија и во Скопје завршила на Филолошкиот факултет на групата Англиски јазик. Првата стихозбирка ја објавила во Турција во 1995 година под наслов „Çiçeğin Nefreti“ (Омраза на ружата). „Varoluş“ (Егзистирање) е втората книга на поетесата. Во оваа книга во која заземаат место и раскази, привлекува внимание постоењето на елементи на Кантовата филозофија на егзистенцијализмот (R. Gürel, 2004:62).

Во книгата „Varoluş“ (Егзистирање) на Мерал Кајин, составена од три дела има вкупно 42 песни и текстови. Во првиот дел кој е наречен „Егзистенција“ има 21 песна, додека во вториот дел кој носи насловот „Yolda“ (На улица) има 12 прозни текстови. „Nikayemsiler“ (Прилог) е насловот на третиот дел од книгата и се состои 9 кратки текста во облик на приказни. Мерал Кајин во своето дело „Егзистенција“ останала под влијанието на филозофијата на Кант и на претставниците на филозофијата на егзистенцијализмот после Кант. Мерал Кајин го прифатила егзистенцијализмот и песните и прозните текстови ги пишувала водејќи се од овој правец. Освен Кант, кој го споменаваме предговорот, доколку ја разгледаме содржината на текстот на првата страница од поетската книга ќе се сретнеме со идејата на егзистенцијализмот. Она што го привлекува вниманието на читателот е тоа што сфаќањата на поетесата се во голема мера блиски до егзистенцијализмот (Kauin, 1977:64).

За да ги претставиме песните на поетеса Мерал Кајин, ќе се послужиме со следниов извадок:

Само Ти (Sadece Sen)
Твоето припаѓање на ветерот ли е ?
Нив им се покорувам
Твојата бесконечност е на планините
Таму живеам
Величественоста ти е во морето
И јас
Таму тебе ти се мешам.

Ако се обидеме да ја анализираме ова песна на поетесата, ако појдеме од чувствата на едно смртно суштество, тогаш можеме да речеме дека се однесува на признавање на чувствата кон својот сакан од страна на една вљубена жена. Ако земеме да ја анализираме според филозофијата на егзистенцијализмот ќе извлечеме два значења. Првото значење можеме да го бараме во верскиот аспект, второто во секуларната етичка традиција. Ако ја анализираме според верското разбирање на егзистенцијализмот ќе претпоставиме дека поетот сакал да каже дека во средбата на единката со Бог, тој ќе одлучи кому да ја даде невиноста на објектот, суштество или на др. Може да кажеме дека поетесата го претставува сакањето како да обожава и во насоката да се биде со саканиот е јуначки и храбро, па таа е спремна на се.

Во песната „Derinden Derine“ (Длабоко подлабоко) поетесата ја претставува материјалната љубов, односно човекот сака и се заљубува во физичките карактеристики и кога не е присутна таа љубов бидејќи не може да дојде до неа, цената ја плаќа со страдање, копнеж и тага.

„За љубовта“ е уште еден доказ дека човекот, односно единката своето присуство неможе да го замисли без другите луѓе, не може да ги задоволи своите потреби сам. Сака да каже дека човекот само кога ќе најде некој кој ќе му го прифати егото, ќе го сака, ќе го возвиши, само тогаш може да ја прифати својата егзистенција и може да ужива во егзистирањето. Да си вљубен, да се сака, да се биде сакан, давање и земање нечие срце, и значи од сите овие силни емоции се раѓа чувството на среќата и ентузијазам. Поетесата сето тоа толку убаво и импресионирано на поетски начин го објаснува, така што и читателите остануваат изненадени и фасцинирани.

8. Рабија Рушид е родена на 25 март 1991 година во едно штипско село. Таа во Тетово завршила во средното медицинско училиште „Никола Штејн“, а своето високо образование го продолжила на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип на Филолошкиот факултет завршила Турски јазик и книжевност и во истоимениот факултет завршила и магистратура во 2018 година. Рабија има учествувано на двегодишниот академски румелиски проект „Книжевна работилница“ во Едрене.

Уште од најрана возраст поезијата била привлечна за оваа поетеса. Таа за време на своето основно образование имала неколку поетски обиди, нејзиниот сон бил да објави книга со песни. Нејзиниот сон се остварил во 2015 година со објавувањето на нејзината прва книга со песни „Huma Kuşu“ (Птица на среќата). Во списанието „Balkan Türküsü“ (Балканска песна) кое се печати во Едрене го претставува градот Штип.

Поезијата на Рабије Рушид беше објавена во 2015 година во рамките на весникот „Yeni Balkan“ (Нов Балкан) во Скопје. Книгата е составена од песните кои ги пишувала Рабије од 2007 година до 2013 година. Делото е составено од 68 песни. На деведесет страници се сметнати овие песни кои обработуваат различни теми, како што се разочарувањето, пријателството, неверството, неостварената љубов, самотијата, борбата со самотијата, животната надеж, копнежот и други. Карактеристично за оваа поетеса е дека ги употребува контрастот и контрастните ситуации. Како теми често ги обработува лагата, предавството и разочарувањето во љубовта, смртта, самотијата, неверството и каењето.

„Твоите вистини се твојата судбина“ вели Рабија, и самотијата ја чувствува на вистински, ја сака самотијата и не се плаши од неа.

Во песната „Özlüyoğum“ (Копнеам), го искажува следново:

Каде е едрото на убавата
Тоа сонце надеж?
Ми недостигаат тие топли убави времиња
И знам ако надежта остане далеку и животот
И живењето остануваат многу далеку од човекот...

Авторката на „Huma Kuşu“ (Птицата на среќата), ја сака својата сестра, една песна посветува токму на неа, таа песна ја посветува, но доколку читате внимателно ќе забележите дека во речиси сите песни ја нагласува

копнежта која ја чувствува кон својата сестра, со таков јад, со таква тага ги пишува своите стихови. Колку го сака својот татко со доброто срце е очигледно. Нагласува дека во нејзината втора книга која е во подготовка ќе има песни кои ги напишала за својата сакана мајка.

Поетесата вели дека усовршувањето на себеси е исто како со насмевка да се гледа на подножјето на планината на која се качуваш.

4. ЗАКЛУЧОК

Се чини дека во природата на жените е да се посклонети и поповрзани со уметноста, ако ги споредуваме со мажите. Но, зошто толку мал број дела оставиле? Во овој труд се обидовме да дадеме одговор на неколку прашања, односно каква е состојбата на турските поетеси и писателки воопшто, но и каква е состојбата на турските поетеси и писателки во Република Македонија, дали имаат пишувано и издавано книги, во кој период имаат пишувано и издавано книги. Ќе биде ставен акцент на јазикот на којшто се пишувани делата, но и на стилот.

Овој труд ја ограничивме на животот, делата и анализа на делата на пет авторки. Меѓу нив како што има разлика во годините, исто така има разлика и во јазикот, начинот на изразување, темите, стилот на пишување. Временската фаза во која се појавиле, во семејствата во какви што израснале, образованието и под општествените, социјалните и економските ефекти под кои се наоѓале додека учеле, нормално е дека имаат влијание и последици врз поетесите, односно писателките.

БИБЛИОГРАФИЈА

- [1] Abdullah, Arzu (2000). *Buramı Buramı Üskübüm*, Birlik Yayınları, Üsküp.
- [2] Ali, Fahri (1989). *İçimin Şiir Dili*, Birlik Yayınları, Üsküp.
- [3] Engüllü, Suat (1997). *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi* (Yugoslavya ve Makedonya Türk Edebiyatı), c. 7, Ankara. [10] Hümaşah Vardar (1985). *Kınalı Keklik*, Birlik Yayınları, Üsküp.
- [4] Gürel, Rana, Nazlı. (2004). *Makedonya Türk Edebiyatında Kadın yazar ve Şairler*.
- [5] Hayber, Abdülkadir, (1998) *Yugoslavya (Makedonya ve Kosova) Türklerinin Edebiyatı*, Türk Dünyası Edebiyatları, İstanbul.
- [6] İsen, Mustafa, Suat Engüllü, (1997). *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Makedonya, Kosova Türk Edebiyatı)*, c. 7, Ankara.
- [7] Kayın, Meral (1977) *Varoluş*, Birlik Yayınları, Üsküp.
- [8] Leyla Hüseyin, (1999). *Onikiden Sonra*, Birlik Yayınları, Üsküp.
- [9] Nadire Maksut (1965), *Severim*, Nova Makedonya Yayınevi, Dostka Radost Yayınları, Üsküp,
- [10] Nutku, Özdemir (2010), “*Kadın ve Sanat*”, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi YEDİ, Temmuz, Sayı:4, İzmir.
- [11] Pala, İskender, Âşina Güzeller www.altsayfa.com/edebiyat/edebi.../222-İskender-pala-kadın-sairler (04.03.2012, 19:00).
- [12] Tülay İbrahim (1994), *Duygularımın Başbaşa*, Birlik Yayınları, Üsküp. [13] Yılmaz, Ayfer (2015). *Geçmişten Günümüze Kadın Şairlerin Konumuna Genel Bir Bakış*, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,
- [13] Zeki Gürel, (2003) *Makedonya Türk Edebiyatı Tarihinin Meseleleri*, 8. Uluslararası Türk Kültür Sempozyumu Makedonya